



COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

СПРАВА «МИХАЛКОВА ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ»

(Заява № 10919/05)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

13 січня 2011 року

ОСТАТОЧНЕ

13/04/2011

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до умов, визначених пунктом 2 статті 44 Конвенції. Текст рішення може підлягати редакційним правкам.

У справі «Михалкова та інші проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Пеер Лоренцен (*Peer Lorenzen*), Голова,

Рената Ягер (*Renate Jaeger*),

Карел Юнгвірт (*Karel Jungwiert*),

Марк Віллігер (*Mark Villiger*),

Миряна Лазарова-Трайковська (*Mirjana Lazarova Trajkovska*),

Здравка Калайджиева (*Zdravka Kalaydjieva*),

Ганна Юдківська (*Ganna Yudkivska*), судді,

а також Клаудія Вестердік (*Claudia Westerdiek*), Секретар секції,

після наради за зачиненими дверима 7 грудня 2010 року,

постановляє таке рішення, винесене того самого дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу розпочато за заявою (№ 10919/05), поданою проти України до Суду 16 березня 2005 року на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) трьома громадянами України: Ольгою Кузьмівною Михалковою (далі — перша заявниця), Сергієм Петровичем Михалковим (далі — заявник) і Наталією Станіславівною Бікбулатовою (Бесбулатовою) (далі — друга заявниця).

2. Заявників представляв І. Погасій, адвокат з м. Кіровограда. Уряд України (далі — Уряд) був представлений його Уповноваженим — паном Ю. Зайцевим.

3. Заявники стверджували, зокрема, що їхній син і брат Василь Михалков, перебуваючи в умовах позбавлення свободи, помер в результаті поганого поводження з боку працівників міліції, і що ефективного розслідування обставин поганого поводження з ним та його смерті проведено не було.

4. 12 листопада 2009 року Голова п'ятої секції вирішив повідомити Уряд про заяву. Також було вирішено розглядати питання щодо суті та прийнятності заяви одночасно (пункт 1 статті 29).

ЩОДО ФАКТІВ**I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ**

5. Заявники, 1938, 1968 і 1978 років народження відповідно, живуть у с. Мар'ївка.

6. 29 квітня 2003 року перша заявниця звернулася до Компаніївського районного відділу міліції з проханням забрати її сина, Василя Михалкова, 1963 року народження, який був братом заявника і другої

заявниці, до установи для витверезування, оскільки той перебував у стані гострої алкогольної інтоксикації. На її виклик прибули двоє працівників міліції, С. і П. За твердженням першої заявниці, вони глузували з Василя Михалкова і били його, незважаючи на її протести, заволокли його в службову машину та відвезли до відділу міліції.

7. 30 квітня 2003 року перша заявниця приїхала до відділу міліції і дізналась, що Василь Михалков помер.

8. В результаті розтину 14 травня 2003 року було встановлено, що Василь Михалков помер 29 квітня 2003 року від гострої крововтрати та розриву тонкого кишечника, спричинених травмою живота, яку було заподіяно того самого дня.

9. У той же час, 10 травня 2003 року прокуратура Компаніївського району винесла постанову про відмову в порушенні кримінальної справи за цим фактом. 2 червня 2003 року це рішення було скасовано, а справу повернуто для додаткової перевірки.

10. 9 червня 2003 року посмертна судово-медична експертиза тіла Василя Михалкова підтвердила попередній висновок про причину його смерті. Було також встановлено, що травму живота могло спричинити падіння на тупий предмет, яким міг бути бордюр або бетонний стовп. Інші ушкодження, виявлені на верхніх і нижніх кінцівках та сідницях, могли виникнути в результаті волочіння тіла.

11. 10 червня 2003 року за результатами цієї експертизи прокуратура Компаніївського району знову винесла постанову про відмову в порушенні кримінальної справи.

12. 20 червня 2003 року прокуратура Компаніївського району скасувала зазначену постанову і порушила кримінальну справу за фактом смерті Василя Михалкова. Розслідування в цій справі досі триває.

13. Заявники не надали документів щодо перебігу розслідування, стверджуючи, що їм було відмовлено в доступі до матеріалів справи і позбавлено дієвої можливості брати участь у провадженні, незважаючи на їхні неодноразові скарги до різних органів, включно з Генеральною прокуратурою. У відповідь Генеральна прокуратура постійно передавала їхні скарги до прокуратури Кіровоградської області, яка без пояснень запевняла заявників, що провадження у кримінальній справі ще триває. Перша заявниця неодноразово вимагала зустрічі з працівниками прокуратури, щоб обговорити перебіг провадження у справі, однак її заяви задоволені не були.

14. 16 грудня 2003 року перша заявниця звернулася зі скаргою до Печерського районного суду м. Києва, вимагаючи зобов'язати Генеральну прокуратуру забезпечити дієвий контроль за провадженням у справі та реагувати на недоліки в діяльності місцевих органів прокуратури. Вона стверджувала, зокрема, що існує достатньо доказів для обвинувачення двох вказаних працівників міліції за зловживання службовим становищем та вчинення насильства над її сином.

15. 23 квітня 2004 року суд відмовив у задоволенні цієї скарги. Він, зокрема, встановив, що розслідування ще тривало, здійснювалися необхідні слідчі дії, осіб, винних у заподіянні тілесних ушкоджень її синові, встановлено не було, прокуратура області контролювала перебіг провадження у справі, а Генеральна прокуратура передавала скарги заявників до місцевих органів прокуратури для реагування. 13 серпня 2004 року апеляційний суд м. Києва та 10 жовтня 2007 року Вищий адміністративний суд залишили скарги першої заявниці без задоволення.

16. Уряд також не надав документів стосовно розслідування обставин смерті Василя Михалкова, посилаючись на конфіденційність документів, які стосуються незавершеного слідства. Водночас Уряд повідомив, що під час розслідування кримінальної справи було допитано вісімнадцятьох свідків, двічі проведено відтворення обстановки та обставин події, а також здійснено шість експертиз. Уряд також надав стислий виклад відповідних експертних висновків.

17. За наданою Урядом інформацією у висновку експерта від 23 жовтня 2003 року було вказано, що смерть Василя Михалкова була безпосередньо спричинена закритою травмою живота і гострою крововтратою. Ці ушкодження могли виникнути внаслідок падіння.

18. 12 грудня 2003 року додаткова експертиза підтвердила результати попередньої експертизи.

19. 12 травня 2004 року ще однією експертизою було встановлено, що ушкодження живота виникло від удару значної сили, завданого під гострим кутом тупим предметом з обмеженою контактуючою поверхнею, ймовірно взутою ногою. Таке ушкодження не могло виникнути в результаті простого падіння на рівну чи випуклу поверхню.

20. 23 січня 2006 року додатковою експертизою було встановлено, що тілесне ушкодження могло виникнути за обставин, викладених першою заявницею.

21. Згідно з висновком наступної експертизи, проведеної 11 лютого 2008 року, зазначене ушкодження могло виникнути внаслідок впливу сукупності ударів за обставин, на які вказала перша заявниця.

22. 6 квітня 2009 року було призначено додаткову експертизу з метою детального дослідження, яким чином у Василя Михалкова виникли ушкодження на нижніх і верхніх кінцівках. Після цієї експертизи 8 червня 2010 року було призначено ще одну експертизу, проведення якої на сьогодні ще не закінчено.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

23. Відповідні положення Конституції та Кримінально-процесуального кодексу викладені в рішенні Суду у справі «Сергій Шевченко

проти України» ((*Sergey Shevchenko v. Ukraine*), заява № 32478/02, пункти 36–39, від 4 квітня 2006 року).

ЩОДО ПРАВА

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ КОНВЕНЦІЇ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ СМЕРТЮ ВАСИЛЯ МИХАЛКОВА ТА НЕПРОВЕДЕННЯМ РОЗСЛІДУВАННЯ ЇЇ ОБСТАВИН

24. Заявники стверджували, що Василь Михалков помер внаслідок поганого з ним поводження працівників міліції. Вони також скаржилися, що ефективного розслідування обставин його смерті проведено не було. У зв'язку з цим вони посилались на статтю 2, пункт 1 статті 6 і статтю 13 Конвенції.

25. Суд, що є головний у наданні юридичної кваліфікації фактам справи (див., як один із нещодавніх прецедентів, рішення у справі «Дрозд проти України» (*Drozd v. Ukraine*), заява № 12174/03, пункт 49, від 30 липня 2009 року), вважає, що відповідним положенням, в контексті якого слід розглядати зазначені скарги, є стаття 2 Конвенції, яка передбачає:

«1. Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання.

2. Позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

- а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства;
- б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;
- с) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання.».

A. Щодо прийнятності

26. Уряд стверджував, що ця частина заяви є непринятною з огляду на невичерпання національних засобів юридичного захисту. Зокрема, заявники повинні були оскаржити стверджувану бездіяльність слідчих органів до національних судів. Згідно з застосовним законодавством суди могли визнати таку бездіяльність незаконною і присудити заявникам відшкодування шкоди, заподіяної порушенням їхніх прав.

27. Заявники не погодились. Вони стверджували, що скаржилися на бездіяльність слідчих органів до Генеральної прокуратури, але вона

відмовила у розгляді їхніх скарг по суті. Національні суди, у свою чергу, відмовили у задоволенні скарг заявників щодо недоліків з боку Генеральної прокуратури. Оскільки невстановлення слідчими органами обставин смерті Василя Михалкова було навмисним і мало на меті приховати злочин, вчинений працівниками міліції, будь-яке подальше провадження в національних судах було б марним.

28. Суд зазначає, що згідно зі статтею 35 Конвенції скарги, які подані до Суду, мають спочатку заявлятися у відповідному національному органі, принаймні по суті, з дотриманням формальних вимог та строків, встановлених національним законодавством, а також мають бути використані будь-які процесуальні засоби, здатні запобігти порушенню Конвенції (див. рішення у справі «Кардо проти Франції» (*Cardot v. France*), від 19 березня 1991 року, пункт 34, Series A, № 200). Як правило, заявникові слід використовувати засоби юридичного захисту, які є доступними і належними для цілей виправлення стверджуваних порушень. Існування таких засобів має бути достатньо визначеним не лише в теорії, а й на практиці, інакше вони не будуть доступними та ефективними (див., наприклад, рішення у справі «Владімір Федоров проти Росії» (*Vladimir Fedorov v. Russia*), № 19223/04, пункт 38, від 30 липня 2009 року).

29. Уряд, який заявляє про невичерпання таких засобів, повинен переконати Суд у тому, що на час подій у справі відповідний засіб юридичного захисту був ефективним та існував як у теорії, так і на практиці; тобто, що він був доступним, здатним забезпечити заявникові відшкодування у зв'язку з його скаргами і надавав достатні шанси на успіх. У разі якщо умову тягаря доведення виконано, заявник, у свою чергу, повинен довести, що вказаний Урядом засіб юридичного захисту було фактично вичерпано, або він з якихось причин був неадекватним і неефективним за конкретних обставин справи, або існували особливі обставини, які виправдовували недотримання ним або нею цієї вимоги (див. там само, пункт 39).

30. Повертаючись до обставин справи, що розглядається, Суд зауважує, що Уряд без будь-якого додаткового пояснення послався на те, що звернення зі скаргою щодо бездіяльності слідчих органів та з позовом про відшкодування шкоди могло б бути ефективним засобом юридичного захисту в справі заявників щодо їх скарг на те, що смерть їхнього родича мала місце внаслідок поганого поводження з ним під час тримання у міліції. Проте Уряд не пояснив, яким чином використання цього засобу у випадку успішного результату сприяло б встановленню обставин смерті Василя Михалкова, встановленню та покаранню осіб, винних у поганому поводженні з ним (якщо такі були). Так само Уряд не надав будь-яких доказів існування відповідної національної практики з вирішення таких питань.

31. Крім того, Суд нагадує свою позицію у низці справ, що у ситуації, коли смерть мала місце внаслідок умисного поганого поводження, порушення Конвенції неможливо виправити лише шляхом надання компенсації потерпілій особі. Якби органи влади реагували на такі інциденти, що мали місце з вини представників держави, лише виплатою компенсації, не вживаючи при цьому достатніх заходів для кримінального переслідування і покарання винних осіб, тоді в деяких випадках представники держави могли б фактично безкарно порушувати права тих, хто перебуває під їхнім контролем (див., серед багатьох інших джерел, рішення у справах «Велікова проти Болгарії» (*Velikova v. Bulgaria*), № 41488/98, пункт 89, *ECHR* 2000-VI, і «Салман проти Туреччини» (*Salman v. Turkey*) [GC], № 21986/93, пункт 83, *ECHR* 2000-VII). Беручи до уваги вищезазначене, а також доводи заявників, Суд вважає, що заявники не були зобов'язані використовувати засіб юридичного захисту, про який зазначав Уряд.

32. Суд зазначає, що ця частина заяви не є явно необґрунтованою в розумінні пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Отже, вона оголошується прийнятною.

В. Щодо суті

1. Сторони

33. Заявники стверджували, що Василь Михалков помер внаслідок поганого поводження з ним працівників міліції. Вони також зазначили, що розслідування обставин його смерті було повільним, упередженим і спрямованим на те, щоб не притягувати працівників міліції до відповідальності за смерть Василя Михалкова. Саме для того, щоб приховати недоліки слідства, заявників було позбавлено доступу до документів і можливості дієво брати участь у кримінальному провадженні.

34. Уряд стверджував, що оскільки досудове слідство у справі ще триває, було неможливо дійти будь-яких висновків щодо відповідальності держави за смерть Василя Михалкова. Уряд також зауважив, що органи влади робили все від них залежне для того, щоб встановити причину та обставини його смерті.

2. Оцінка Суду

а) Відповідальність держави за смерть Василя Михалкова

35. Суд зазначає, що стаття 2 Конвенції, яка захищає право на життя, є одним з найважливіших основоположних положень Конвенції. Разом зі статтею 3 Конвенції вона втілює одну з основних цінностей

демократичних суспільств, які входять до складу Ради Європи. Предмет і мета Конвенції як інструмента захисту осіб також вимагають, щоб стаття 2 Конвенції тлумачилась і застосувалась таким чином, аби забезпечувати реальність і ефективність її гарантій (див., наприклад, рішення у справі «МакКанн та інші проти Сполученого Королівства» (*McCann and Others v. the United Kingdom*), від 27 вересня 1995 року, пункти 146–147, Series A, № 324, та згадане вище рішення у справі «Салман проти Туреччини», пункт 97).

36. У світлі важливості захисту, якого надає стаття 2 Конвенції, Суд повинен досліджувати скарги про позбавлення життя якомога ретельніше, особливо коли йдеться про умисне застосування летальної сили, і взяти при цьому до уваги не лише дії представників держави, які фактично застосували таку силу, а й усі супутні обставини, включаючи такі питання, як планування і контроль дій, що розглядаються (див. рішення у справі «МакКанн та інші проти Сполученого Королівства» (*McCann and Others v. the United Kingdom*), від 27 вересня 1995 року, пункт 150, Series A, № 324, № 45661/99).

37. Суд також повторює, що у випадку, коли — як це має місце у справі, що розглядається,— заявник звертається зі справою *prima facie*, а Суд не може дійти висновку щодо фактичних обставин справи через ненадання Урядом документів для ознайомлення (див. пункт 16 вище), саме Уряд повинен обґрунтовано довести, чому ці документи не можуть використовуватись для підтвердження тверджень заявника, або надати належне і переконливе пояснення того, як саме відбувалися відповідні події. Таким чином, тягар доведення переходить до Уряду і, якщо він не в змозі аргументувати свою позицію, виникають питання за статтею 2 та/або статтею 3 Конвенції (див., наприклад, рішення у справі «Пухігова проти Росії» (*Pukhigova v. Russia*), № 15440/05, пункт 84, від 2 липня 2009 року).

38. Досліджуючи обставини справи, що розглядається, у світлі згаданих вище принципів, Суд зазначає передусім, що Василь Михалков помер 29 квітня 2003 року в державній установі для витверезування. Сторони не заперечують того факту, що його смерть настала внаслідок травми живота, якої він зазнав у зазначений день.

39. Згідно з версією подій, яку висунули заявники, цю травму заподіяли йому двоє працівників міліції, які перед тим, як відвезти Василя Михалкова до вказаної установи, побили його ногами, тоді як він перебував у стані гострої алкогольної інтоксикації і був безпорадний. Ця версія є послідовною і після події заявники постійно її дотримувались, а перша заявниця стверджувала, що була свідком побиття. Версія заявників узгоджується з висновками судових експертів, які стисло виклав Уряд. Зокрема, 12 травня 2004 року було встановлено, що Василь Михалков зазнав ушкодження тонкого кишечника внаслідок значної сили удару, завданого під гострим кутом

тупим предметом з обмеженою контактуючою поверхнею, можливо взутою ногою. Таке ушкодження не могло виникнути внаслідок випадкового одиничного падіння. Крім того, експертизи від 23 січня 2006 року та 11 лютого 2008 року підтвердили, що версія заявників щодо події була правдоподібною і що травма живота могла виникнути внаслідок сукупної дії низки ударів.

40. Уряд не надав жодного правдоподібного альтернативного пояснення тілесних ушкоджень Василя Михалкова або доказів того, що при його затриманні міліція уникала застосування сили або що силу було застосовано виключно тією мірою, яка була необхідна в контексті супутніх обставин. Уряд також не надав деталізованої інформації щодо медичної допомоги і догляду, якими Василя Михалкова забезпечували у вказаній установі, щоб не допустити летального наслідку отриманих ним травм.

41. З огляду на все вищезазначене Суд визнає версію заявників правдоподібною і вважає, що держава є відповідальною за смерть Василя Михалкова в порушення статті 2 Конвенції.

в) Щодо ефективності розслідування

42. Суд повторює, що обов'язок захищати право на життя за статтею 2 Конвенції, розтлумаченою у поєднанні з загальним обов'язком держави за статтею 1 Конвенції, яка зобов'язує «гарантувати кожному, хто перебуває під [її] юрисдикцією, права і свободи, визначені у Конвенції», також опосередковано вимагає наявності будь-якої форми ефективного розслідування, коли особу вбито в результаті застосування сили. Розслідування має бути, *inter alia*, ретельним, безстороннім і сумлінним (див. згадане вище рішення у справі «МакКанн та інші проти Сполученого Королівства», пункти 161–163, рішення у справі «Кая проти Туреччини» (*Kaya v. Turkey*), від 19 лютого 1998 року, пункт 105, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-I, та у справі «Чакічі проти Туреччини» (*Çakıcı v. Turkey*) [GC], заява № 23657/94, пункт 86, *ECtHR* 1999-IV). За загальним правилом вважається необхідним, щоб особи, які відповідальні за розслідування і здійснюють його, були незалежними від тих, хто причетний до відповідних подій (див., наприклад, рішення у справах «Гулеч проти Туреччини» (*Gulec v. Turkey*), пункти 81–82, *Reports* 1998-IV, та «Огур проти Туреччини» (*Ogur v. Turkey*) [ВП], заява № 21594/93, пункти 91–92, *ECtHR* 1999-III). Розслідування повинне забезпечити встановлення винних осіб та їх покарання. Органи державної влади повинні були вжити всіх заходів для отримання всіх наявних доказів, які мають відношення до події, *inter alia*, показань очевидців, доказів експертиз і, в разі потреби, висновків розтину тіла, які надають повну і точну інформацію про тілесні ушкодження, а також результати об'єктивного аналізу

медичних висновків, включно з висновками про причину смерті (див., наприклад, рішення у справі «*Карабуля проти Румунії*» (*Carabulea v. Romania*), № 45661/99, пункт 130, від 13 липня 2010 року). Будь-які недоліки у розслідуванні, які підривають його здатність встановити причину смерті або відповідальну особу, створюють ризик недодержання такого стандарту.

43. Насамкінець, аби розслідування було ефективним, має бути суттєвий елемент громадського контролю для забезпечення підзвітності як на практиці, так і в теорії, для підтримки громадської впевненості у дотриманні органами державної влади принципу верховенства права та для попередження будь-яких ознак пособництва незаконним діям або толерантного відношення до них. Ступінь такого громадського контролю може бути різним в залежності від обставин кожної окремої справи. Однак у всіх справах близький родич потерпілого має бути залучений до відповідного провадження тією мірою, якою це необхідно для забезпечення його легітимних інтересів (див., наприклад, згадане вище рішення у справі «*Карабуля проти Румунії*», пункт 131).

44. Суд зазначає, що Василь Михалков помер 29 квітня 2003 року. Розпочате у зв'язку з цим розслідування триває вже понад сім років і досі немає будь-якого висновку щодо обставин, за яких він зазнав смертельних ушкоджень, і не встановлено осіб, винних в їх заподіянні.

45. Наскільки це вбачається із зауважень Уряду, заходи, проведені слідчими органами, включають вісімнадцять допитів невизначених свідків, два відтворення обстановки та обставин подій та шість судово-медичних експертиз. У зв'язку з відмовою Уряду надати підтверджувальні документи Суд не має доказів, які дали б йому змогу переконатися, що для вжиття цих заходів було потрібно сім років, і немає нічого, що призводить до встановлення правдоподібної версії щодо обставин, за яких у державній установі настала смерть. Суд особливо зважає на той факт, що протягом цього часу слідчі органи виявилися неспроможними сформулювати позицію щодо правдоподібної версії, запропонованої очевидцем подій (перша заявниця), який вказав на двох можливих винуватців, які також є представниками держави.

46. Суд зазначає, що, як свідчать матеріали, протягом значних проміжків часу слідство не проводилось через очікування результатів численних і тривалих судових експертиз, висновки яких здебільшого повторювали висновки попередніх експертиз. У тій мірі, в якій додаткові висновки отримувались в ході подальших експертиз, Суду не було надано пояснення, чому слідчі органи не поставили відповідні запитання раніше.

47. Виходячи з наявних матеріалів, Суд не може дійти висновку, чи зробили слідчі органи все від них залежне для того, щоб своєчасно та належним чином встановити обставини смерті Василя Михалкова.

48. Суд також зазначає, що заявникам неодноразово було відмовлено в доступі до матеріалів справи (див. пункти 13 і 33 вище) і позбавлено можливості дієво брати участь у провадженні щодо встановлення обставин смерті їхнього родича. Суд вважає, що така поведінка органів влади стосовно заявників не могла не зашкодити ефективності розслідування і суперечила положенням Конвенції.

49. У світлі вищезазначеного Суд доходить висновку, що розслідування обставин смерті Василя Михалкова не відповідало мінімальним стандартам ефективності. Отже, в цій справі мало місце порушення статті 2 Конвенції щодо ефективності розслідування.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ

50. Заявники також скаржилися, що перед смертю Василя Михалкова було піддано жорсткому поводженню, а саме, що його побили працівники міліції, а органи влади не провели ефективного розслідування за цією скаргою. Вони посилалися на статтю 3 Конвенції, яка проголошує:

«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню».

51. Заявники доводили, що тілесні ушкодження, виявлені на тілі Василя Михалкова, виникли внаслідок побиття його двома працівниками міліції та волочіння його тіла, очевидцем чого була перша заявниця. Посилаючись на свої аргументи щодо розслідування в контексті статті 2 Конвенції, заявники стверджували, що в цій справі також мало місце порушення органами влади свого обов'язку провести ефективне розслідування за скаргою про погане поводження з Василем Михалковим.

52. Уряд посилався на свої аргументи щодо прийнятності заяви і стверджуваних порушень статті 2 Конвенції.

53. Суд вважає, що ця скарга пов'язана зі скаргою, розглянутою вище за статтею 2 Конвенції. Вона не є явно необґрунтованою у значенні пункту 3 статті 35 Конвенції і не є непринятною з інших підстав. Отже, Суд оголошує її прийнятною.

54. Суд вже встановив, що Уряд не надав правдоподібного пояснення виникненню смертельної травми живота та інших ушкоджень, виявлених на тілі Василя Михалкова, або принаймні будь-яких документів, які спростовували б версію подій, викладену заявниками (див. пункти 40–41 вище).

55. Згідно з цією версією такі ушкодження свідчили про нелюдське поводження, яке за рівнем жорстокості виходило за межі допустимого за статтею 3 Конвенції.

56. Отже, мало місце порушення цього положення.

57. Суд не вважає за необхідне формулювати окремий висновок за статтею 3 Конвенції стосовно недоліків розслідування, оскільки це питання уже було розглянуто з точки зору положень статті 2 Конвенції (див., наприклад, рішення у справі «Огнянова і Чобан проти Болгарії» (*Ognyanova and Choban v. Bulgaria*), заява № 46317/99, п. 124, від 23 лютого 2006 року).

ІІІ. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

58. Посилаючись на пункт 1 статті 5 Конвенції, заявники також скаржилися на те, що поміщення Василя Михалкова до установи для витвережування та тримання його там не було здійснено відповідно до вимог закону.

59. Розглянувши скарги заявників з урахуванням усіх наявних у нього матеріалів та настільки, наскільки вони охоплювалися його компетенцією, Суд визнає, що вони не свідчать про наявність будь-яких ознак порушення прав і свобод, проголошених Конвенцією.

60. Тому відповідно до пунктів 3 і 4 статті 35 Конвенції ця частина заяви має бути визнана неприйнятною як явно необґрунтована.

ІV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

61. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

А. Шкода

62. Заявники вимагали 130 000 євро відшкодування матеріальної шкоди, яка за їхнім твердженням включала орієнтовну суму матеріальних збитків, понесених сім'єю, що проживає в сільській місцевості, у зв'язку зі смертю працездатного члена сім'ї. Вони стверджували, що ця сума включає 914 880 гривень — орієнтовний розмір його втраченого заробітку, обчислений з урахуванням середньої зарплатні в Україні, помноженої на середню тривалість життя (80 років). Вони також вимагали 280 000 євро відшкодування моральної шкоди.

63. Уряд зазначив, що ці вимоги були надмірними та необґрунтованими.

64. Суд зазначає, що заявники не надали переконливих доказів на обґрунтування своєї вимоги щодо відшкодування заподіяної їм матеріальної шкоди. Тому Суд відхиляє цю вимогу. Водночас Суд вважає, що у зв'язку зі смертю свого родича та непроведенням органами влади

розслідування їхніх скарг про погане поводження та обставин його смерті заявники зазнали страждань і відчаю. Здійснюючи оцінку на засадах справедливості, Суд призначає першій заявниці (Ользі Кузьмівні Михалковій) 50 000 євро, заявникові (Сергію Петровичу Михалкову) 20 000 євро, другій заявниці (Наталії Станіславівні Бікбулатовій (Бесбулатовій)) 20 000 євро в зв'язку із зазначеними порушеннями Конвенції.

В. Судові витрати

65. Заявники також вимагали 11 250 українських гривень (грн) компенсації витрат, понесених ними під час провадження в національних судах, і 25 000 гривень компенсації витрат, понесених під час провадження у Суді. На підтвердження своїх вимог заявники подали детальний перелік консультацій і процесуальних документів, підготовлених їхнім адвокатом, та копії договорів із зазначенням вартості кожного підготовленого документа чи наданої послуги. Вони також вимагали 25, 20 грн компенсації поштових витрат.

66. Уряд не заперечував проти присудження компенсації поштових витрат. Уряд також стверджував, що вимоги щодо компенсації витрат на юридичні послуги є необґрунтованими і недостатньо підтвердженими доказами.

67. Суд повторює, що судові та інші витрати підлягатимуть компенсації за статтею 41, якщо доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їх розмір — обґрунтованим (див., наприклад, рішення у справах «Нільсен і Йонсен проти Норвегії» (*Nilsen and Johnsen v. Norway*) [ВП], заява № 23118/93, пункт 62, *ECHR* 1999-VIII, та «Бойченко проти Молдови» (*Boicenco v. Moldova*), заява № 41088/05, пункт 176, від 11 липня 2006 року). Згідно з пунктом 2 правила 60 Регламенту Суду має бути поданий детальний перелік усіх компенсаційних вимог, а в разі його неподання Суд може відхилити таку вимогу повністю або частково.

68. У справі, що розглядається, беручи до уваги зазначені вище критерії, поданий заявниками детальний перелік, а також кількість та складність питань факту і права, що розглядалися, Суд визнає вимогу заявників обґрунтованою і відповідно присуджує їм солідарно 3300 євро компенсації судових та інших витрат з урахуванням будь-якого податку, який може бути стягнуто з цієї суми.

С. Пеня

69. Суд вважає належним призначити пеню виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку плюс три відсоткових пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* прийнятними скарги щодо відповідальності держави за погане поводження і смерть Василя Михалкова та неефективності розслідування відповідних тверджень, а решту скарг у заяві — неприйнятними.

2. *Постановляє*, що в цій справі мало місце порушення статті 2 Конвенції у зв'язку зі смертю Василя Михалкова.

3. *Постановляє*, що в цій справі мало місце порушення статті 2 Конвенції у зв'язку з непроведенням державними органами ефективного розслідування обставин смерті Василя Михалкова.

4. *Постановляє*, що в цій справі мало місце порушення статті 3 Конвенції з огляду на нелюдське поводження з Василем Михалковим.

5. *Постановляє*, що немає потреби розглядати за статтею 3 Конвенції скаргу про непроведення державними органами ефективного розслідування обставин поганого поводження з Василем Михалковим.

6. *Постановляє*, що:

(а) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити заявникам наступні суми, які мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:

i) Ользі Кузьмівні Михалковій — 50 000 (п'ятдесят тисяч) євро відшкодування моральної шкоди та по 20 000 (двадцять тисяч) євро відшкодування моральної шкоди Сергію Петровичу Михалкову і Наталії Станіславівні Бікбулатовій (Бесбулатовій);

ii) 3300 (три тисячі триста) євро компенсації судових витрат всім заявникам спільно з урахуванням будь-якого податку, який може бути стягнуто з присуджених заявникам сум;

b) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на ці суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, плюс три відсоткові пункти.

7. *Відхиляє* решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою і повідомлено письмово 13 січня 2011 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК
Секретар

Пеер ЛОРЕНЦЕН
Голова